



MENS en Wereld



Wij, humanisten

Ik heb kortgeleden een gesprek gehad met een intelligente man met een eerlijk karakter over de dreiging van de volgende oorlog, die naar mijn mening het voortbestaan van de mens ernstig in gevaar zal brengen; ik merkte op dat alleen een supra-nationale organisatie bescherming tegen dat gevaar zou kunnen bieden", schrijft Einstein in 1949 en zijn brief vinden wij aangehaald in Antonia Vallentin's boek „Einstein, een leven in drie werelden", 'n Elsevier-uitgave, waarop wij nader terug komen. Lit dit werk citeren wij o.m. verder: „Daarop zei mijn bezoeker rustig en onaangedaan: „Waarom bent U toch zo ernstig gekant tegen het verdwijnen van de mensheid? Einstein is verpletterd. „Ik ben er zeker van, dat een eeuw geleden niemand zo lichtvaardig een dergelijke bewering zou hebben geuit". Hij is echter niet verontwaardigd over dit monsterlijke cynisme. Hij weet welk een ellende schuil gaat achter die buitensporige beweringen.

Er komt een gevoel van medelijden bij hem op. „Die uitlating is van een man die vergeefs getracht heeft een juist evenwicht te vinden en die nu min of meer de hoop verloren heeft ooit te zullen slagen. Het is een uiting van eenzaamheid en een kommerlijk isolement, waaraan zovele mensen tegenwoordig lijden". In tegenstelling met die angst-psychose, die een negatie van de menselijke solidariteit dreigt te worden, gevoelt Einstein zich meer en meer één met de naaste. In plaats van het egoïsme van de gevorderde leeftijd toont hij steeds meer medelijden met deze menselijke dwalingen.

Hij heeft het kort geleden aan Raymond Swing zo geformuleerd: „Voor mij is het wezenlijke van de religie dit, dat men in de huid van een ander mens kan kruipen om zich met hem in zijn vreugde te verheugen en zijn lijden met hem mee te lijden".

Nog een ander citaat: „De morele hoedanigheden van vooraanstaande persoonlijkheden zijn wellicht van grotere betekenis voor een generatie en voor de loop van de geschiedenis dan hun zuiver intellectuele daden".

Het is eigenlijk heel merkwaardig dat wij humanisten zo in het centrum van de belangstelling staan. Men discussieert over ons in het parlement, men schrijft over ons in de kranten, men spreekt over ons in het dagelijks gesprek. Hoe komt dat eigenlijk? Laten we daar eens een ogenblik bij stilstaan. Komt het door ons aantal? Dat geloof ik niet. Zeker, we kunnen heel tevreden zijn, voor een beweging die eerst negen jaar geleden is opgericht. Het Humanistisch Verbond is de 10.000 gepasseerd. Humanitas, de vereniging voor maatschappelijk werk loopt tegen de 9000 en dan zijn er nog wat kleinere humanistische organisaties. Als men rekening houdt met de dubbeltellingen, komt men toch een heel eind boven de 15.000. En dan moet men nog bedenken dat bij volkstellingen e.d. de kinderen worden meegerekend wat wij natuurlijk niet doen. Dan zou men zelfs boven de 50.000 komen. Maar vergeleken met het hele Nederlandse volk, of zelfs maar met het aantal der buitenkerkelijken, zijn het er toch maar heel weinig. Zo'n 3 pct ongeveer. Dat kan niet in de verklaring zijn voor de aandacht die er aan de humanisten besteed wordt.

Maar wat dan wel? Is het soms de uitzonderlijkheid van onze mensen en aanspraken? Maar ook daar kan m.i. de reden niet liggen. Want onze eis van gelijkgerichtigheid en erkenning is zo uitzonderlijk niet. Er zijn wel groepen die in dat opzicht veel meer zouden moeten opvallen. Ik denk b.v. aan de Jehova's getuigen. Hun opvattingen en verlangens gaan veel meer tegen de in Nederland algemeen aanvaarde gedachten en levenswijze in dan de onze. En toch hoort men er minder over, ook al is hun aantal zeker niet kleiner dan dat van de humanisten. Ook daarin moeten we dus het antwoord niet zoeken op de vraag die ons bezighoudt.

Nu heeft een van de vooraanstaande katholieke dagbladen geprobeerd er een verklaring voor te vinden. Die humanisten, zegt dit blad, zouden helemaal niet zo gevaarlijk zijn als men alleen let op hun aantal en directe invloed. Maar, zegt het dan, je moet zo met ze oppassen omdat er aan het hoofd van die beweging een paar uiterst bekwame strategen staan. Dat

is de reden waarom je ze niet moet onderschatten. Nu, het is misschien wel vleiend zoiets te horen als je zelf mede aan het hoofd van die beweging staat — tenminste als men het als een compliment wil opvatten — maar ik weiger toch te geloven dat de betekenis van de humanistische stroming werkelijk afhankelijk is van strategie of taktiek. Natuurlijk, men zal altijd proberen zijn doel niet zonder overleg na te streven, maar wij humanisten hebben toch te veel goede argumenten om te kunnen aanvaarden dat onze betekenis afhankelijk zou zijn van een meer of minder geslaagde taktiek.

Er is dan ook iets heel anders dat de invloed van de humanisten verklaart kan en de aandacht die men ervoor heeft. Dat hangt inderdaad niet af van het totale aantal humanisten op een bepaald moment, niet van de uitzonderlijkheid van onze aanspraken, en niet van onze strategie, maar hiervan dat wij humanisten in onze overtuiging en ons streven iets tot uitdrukking brengen van wat er gedacht en gehoopt wordt door duizenden, tienduizenden, misschien wel honderdduizenden om ons heen. Daarin bestaat onze kracht, dat is het wat ons in de aandacht plaatst. Omdat men intuïtief voelt dat dit humanisme meer is dan de liefhebberij van een groepje lieden die hun vrije tijd nuttig besteden willen. Omdat men ervaart dat wij humanisten proberen te belichamen wat tallozen beweegt.

Niet alle buitenkerkelijken zijn ongodsdienstig. Het aantal der buitenkerkelijken die godgelovig zijn wordt verschillend geschat. In katholieke kring spreekt men vaak van 90 pct godgelovigen onder de buitenkerkelijken. Kruidt in zijn dissertatie over de onkerkelijkheid noemt hun aantal te verwaarlozen klein. Dat loopt nogal wat uiteen! Het juiste percentage zal dus wel ergens daartussen liggen. Maar in elk geval zijn er talloze ongodsdienstige buitenkerkelijken. Sommigen daarvan moeten om allerlei redenen niets van het humanisme hebben. Ze wijzen het principieel af. Maar zeer, zeer velen, herkennen in het humanisme, wat ze altijd onbewust hebben gevoeld. En ook al houden ze zich

(Zie verder op pag. 3)

KRITISCH ALLERLEI

Prof. mr P. J. Oud heeft Woensdag 16 Maart voor de Gemeenschap Rotterdam van het Humanistisch Verbond gesproken over „Geestelijke vrijheid” en het vraagstuk der crematie behandeld. Zijn standpunt in deze, bekend van de behandeling van de nieuwe Begrafeniswet in de Tweede Kamer, nader toelichtend, herinnerde spreker er — volgens de N.R.C. — aan hoe de rechten van de mens allengs meer erkenning hebben gevonden. Deze rechten houden o.m. in dat men in volkomen vrijheid zijn godsdienstige overtuiging kan belijden, behoudens dan bescherming van de maatschappij en haar leden krachtens de strafwet.

Het is, aldus spr. — hoe goed wij ook aanvoelen wat persoonlijke vrijheid inhoudt — moeilijk tot een juiste definitie te komen, maar in ieder geval houdt, naar onze begrippen, persoonlijke vrijheid mede in, dat geen enkel mens het recht heeft aan anderen vrijheden te ontzeggen, welke hij voor zich zelf gereserveerd wenst te zien.

De regeling, zoals die thans door de Tweede Kamer ten aanzien van de crematie werd aangevraagd, is naar het oordeel van prof. Oud een grote stap terug op de weg naar volledige erkenning van de rechten van de mens. Men kan de vraag of men voor of tegen crematie is geheel buiten beschouwing laten. Waar het om gaat is, dat men voor- en tegenstanders gelijke rechten dient toe te kennen. Door nu aan crematie allerlei belemmerende voorwaarden te verbinden, wordt een discriminatie begaan, welke in strijd is met de rechten van de mens.

Dagelijks brengen de couranten nieuws uit vrijwel alle delen der wereld over rassendiscriminatie, onderdrukking van godsdienstige en levensbeschouwelijke groeperingen, en politieke ketterjagerij. Er zijn echter landen, waar we weinig over horen. Hiermede is bepaald niet gezegd, dat daar minder onrecht geschiedt dan elders. Wij denken hier bijv. aan de landen achter het IJzeren Gordijn, waar men de mond vol heeft over het imperialisme en kolonialisme van de anderen. Terecht merkte het „Haagsch Dagblad” (19-2) naar aanleiding van vervolgingen in de Baltische en Oost-Europese staten op:

„Wat is er overgebleven van de volken en het kleurrijke volksleven in de Randstaten? Betrouwbare berichten maken melding van uitroeiing en verstrooiing van deze mede-Europeanen op grote schaal. De Sowjet-Unie bestaat uit verschillende republieken,

doch van het eigen gezicht hiervan is vrijwel niets meer overgebleven. Wanneer de Britten optreden tegen de Mau-Mau, weet een ieder dit; doch van wat zich binnen de uitgestrekte Sowjet-Unie afspeelt aan volksverplaatsingen en aan onderdrukking van eigen plaatselijk leven, bereiken de buitenwereld slechts vage berichten. Deze moeten echter helaas doen vermoeden, dat de tijden en de wreedheid van de Assyriërs zijn teruggekeerd”.

Het bewind van Perón in Argentinië is minstens even dictatoriaal als dat van Franco in Spanje. Voor de rooms-katholieke kerk bestaat er evenwel dit verschil, dat zij in Spanje floreert, terwijl haar in Argentinië allerlei moeilijkheden in de weg gelegd worden. Het conflict tussen kerk en staat heeft de laatste tijd steeds scherpere vormen aangenomen, Perón is zelfs zover gegaan priesters te laten arresteren. Over de achtergronden van dit conflict schreef het „Algemeen Handelsblad” (26-2) o.m. het volgende:

„De aanleiding daartoe was de wet, die door het Congres is aangevraagd, en die echtscheiding en een tweede huwelijk wettelijk mogelijk maakt. Doch het conflict heeft diepere gronden. Het godsdienstonderwijs is op de scholen niet langer verplicht en zijn openluchtbijeenkomsten „van politieke en religieuze aard” verboden. Het celebreren van missen op pleinen voor de kerken is reeds enkele malen verboden. De regering ontkent de uitoefening van het geloof te willen belemmeren. Doch zij richt zich tegen politieke activiteiten, waarvan zij sommige priesters beschuldigt”.

De rooms-katholieke actie in België tegen de onderwijs-politiek van de regering neemt, onder leiding van het comité voor vrijheid en democratie, steeds scherpere vormen aan. Dit comité, waarin de meeste landelijke rooms-katholieke politieke, sociale en economische organisaties zijn vertegenwoordigd, heeft onlangs een vergadering in Brussel gehouden. Deze bijeenkomst droeg bepaald een waardig karakter en stond op hoog niveau, zoals wel bleek uit het verslag in de N.R.C. (28-2):

„Het noemen van de naam van de minister van Onderwijs veroorzaakte steeds een orkaan van afkeurende geluiden; een der aanwezigen zag kans een klapper-tjepistool af te schieten telkens wanneer de naam Collard viel”.

In het blad van de R.K. Nijmeegse universiteit verscheen onlangs een artikel van Jan Kolkhuis Tanke over het roman-debuut van de jonge Nederlandse

auteur Simon Vinkenoog. „Zolang te water”. Over dit commentaar lezen wij in de „Nieuwe Rotterdamse Courant” (1-3) o.m. het volgende:

„In zijn rustig geschreven, intelligent opstel komt Kolkhuis Tanke o.a. tot de conclusie, dat Vinkenoogs werk moet worden beschouwd als een protest „tegen de huichelachtigheid en de onderhuidse verborgenheid waardoor menigeen zich staande tracht te houden.” Wie niet inziet dat onze tijd een crisis van levenswaarden doormaakt, aldus de schrijver, zal ook Vinkenoog niet kunnen begrijpen. „Want hij zal niet kunnen begrijpen, dat deze jonge generatie het probleem niet in een ontvluchting wil oplossen, maar totale eerlijkheid eist.”

Het opstel van Kolkhuis Tanke kan ons leren, dat r.k. jonge mensen het werk van hun „heidense” generatiegenoten onbevooroordeeld kunnen begrijpen en waarderen, omdat zij, afgezien van hun al dan niet religieuze overtuigingen, elkaar „herkennen” in een zelfde beleving van de geestelijke vraagstukken van hun tijd”.

In het artikel „Een volkomen nieuwe tijd” behandelt het r.k.-Vlaamse dagblad „De Standaard” enkele aspecten van de hedendaagse maatschappij. Het blad wijst op de gevaren van de technocratie, de heerschappij der deskundigen en specialisten, hetgeen kan leiden tot een soort autoritaire democratie. Het laat echter niet alleen pessimistische geluiden horen. Aan het slot komt het tot deze positieve en o.i. juiste conclusie:

„Gevaren zullen er altijd zijn. Niet iedere verandering is een verbetering. Volkomen verkeerd is het echter de tijd waarin wij leven te verketteren omdat hij anders is dan vroeger. Een cul-

tuur voor de „happy few” gegrond op de misère van miljoenen... heeft geen aantrekkelijkheid meer voor ons. Het is waar, dat de menigte vroeger via de godsdienst en de gebondenheid aan de „heren” zuiver sociaal bekeken en dus buiten het eigenlijk religieuze om, toch genoot van heel wat kruimels der rijke tafelen. Men wil nu meer. Alleen wanneer men uitgaat van de erkenning, dat we nu eenmaal in een geheel nieuwe, zich geheel aan 't vernieuwende tijd leven, zal men de oplossing misschien kunnen vinden.”

Enkele klappen kan men niet als mishandeling beschouwen. Zeker niet wanneer blijkt, dat op deze wijze de politie achter de waarheid komt”. Dit zei de Indonesische officier van Justitie mr Soenario in zijn antwoord op de vraag naar mishandelingen van personen, die in de zaak tegen de Nederlanders Schmidt en Junschlager moesten getuigen. De aanleiding tot deze verklaring vormde het protest van twee Nederlandse hoogleraren, prof. Van Bemmelen en prof. Hazewinkel-Suringa tegen de mishandeling van Nederlandse arrestanten in Indonesië.

Na deze verklaring zijn wij volkomen gerustgesteld over de „rechtszekerheid” in Indonesië. Wij wachten nu alleen nog maar op een jurisprudentie, waaruit het verschil blijkt tussen enkele en vele klappen, tussen zacht en hard slaan. De voorschriften op dit punt zijn nog niet duidelijk. Wij menen nl. dat het verschil tussen slaan en mishandeling wel erg subtiel is. Maar wat doet dit er eigenlijk toe, het gaat toch immers om de „waarheid”; Dan zijn de rechten van de mens van minder belang en kan een Officier van Justitie rustig zijn slag slaan.

GEBOORTEPLAATS

Wel wijder horizon; maar waar hij kwam,
kwam ook dat dorpje; dat ging met hem mee.
Wie had de wolken lief in Amsterdam?
Wie minde ruimte; wie het glanzend vee?
En wie de uitgelaten, frisse Maart,
meest Hollandse van heel de maandenrij?
Wie kende Wommels aan de ruime vaart?
Wie Friesland's water en wie Friesland's wei?
Wie, die de grieto en de tureluur,
de kempiaan kende en de vreemde pracht
van het kleurrijk Westen in het late uur?
En wie de peppels aan de hoge nacht?
En wie, die hier ooit stille wegen nam
En het ritseldier bespiedde en gadesloeg?
Hij bleef een dorpeling in Amsterdam,
die Friesland's zeelucht aan z'n kleren droeg.

En welke reis hij aanwees op de kaart
en over grenzen trok of buitengaats;
zijn vinger wees dat dorpje aan de vaart:
dit was zijn jeugd; dit zijn geboorteplaats.

JAC. VAN HATTUM

Lit: Gedichten
(G. A. van Oorschot, Amsterdam)

„RELIGIEUZE VERNIEUWING”

Ds P. ELDERING, die het vorig jaar is gestorven, heeft in het blad van de principieel vrijzinnigen „Zwingli een aantal artikelen geschreven die, nog door hem zelf bewerkt, na zijn dood zijn verschenen onder de titel „Religieuze vernieuwing” (te bestellen bij ds H. van Lunzen, Odoorn, prijs f 1.—, giro 26655). Zij zijn daarom van belang, omdat zij enerzijds duidelijk aangeven, waar de grens ligt tussen het nog werkelijk vrijzinnig te noemen christendom en de verschillende schakeringen van orthodoxie, en anderszijds wat het onderscheid is tussen vrijzinnig christendom en humanisme. Ds Eldering was van aanvang af lid van het Hum. Verbond.

Hij had weinig vertrouwen in de leuzen die sinds jaren worden aangeheven over de vernieuwing der religie, over de radicale verandering in de prediking der kerken, over de „bekering tot de wereld”, in de afwijzing van de verburgerlijking van de kerken en van de domineeskerken. Hij bespeurde in werkelijkheid alleen een schrikwekkende veroudering, die te voorschijn kwam in geschriften als „Fundamenten en perspectieven”, in de confessionalisering die blijkt uit nieuwe kerkordes en het volgen van confessies van eeuwen her.

Hij vond het ontstellend, dat over de Bijbel georakeld werd (en wordt), alsof er geen moderne theologie, geen radicale kritiek op het Nieuwe Testament ooit is geweest, dat men maar weer vrolijk spreekt als vrijzinnigen van „Gods woord in de bijbel”, over „evangelieverkondiging in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift en in gemeenschap met de oude belijdenissen”. Het is goed, dat men ook in kringen van humanisten iets afweet van de stromingen in de protestantse kerken en kerkgenootschappen, ook van het niet gemakkelijke en respect afdwingende oproeien tegen de verorthodoxing van het zich toch nog reeds vrijzinnig noemende protestantisme, dat desondanks roept om radicale veranderingen — zie boven.

Maar ds Eldering trok ook een andere grens, tussen gelovigen en ongelovigen en tot de ongelovigen rekende hij die niet als hij — al nemen ze aan, dat er in het Heelal een bovenmenselijke

kracht, geest of wil werkzaam is — erkennen, dat die macht een ontzagwekkende, aanbidde-lijke, vertrouwen en gehoorzaamheid wekkende levende geest is. Elders schreef hij over het verwerpelijke, dat God allerlei eigenschappen worden toegeschreven in de kerkelijke prediking en ook in de Bijbel als: almachtig, alwetend, alomtegenwoordig en eeuwig, maar ook eigenschappen die de mens bezit als: rechtvaardigheid, goedheid, liefde, barmhartigheid.

Ik onderstel, dat de meeste leden van het H.V. tot de categorie van de ongelovigen behoren, voor wie het niet zo eenvoudig is om aanbidding, vertrouwen en gehoorzaamheid te betonen aan wat de mens te boven gaat, aan het mysterie. Want al deze menselijke gevoelens moeten dan toch betrekking hebben op een aan deze menselijke gevoelens beantwoordende macht, die, omdat zij die gevoelens opwekt of vraagt, aan dit specifiek menselijke deel moet hebben. Ook hier is de mens bezig zich een God naar zijn behoefte te formeren. Waarbij dan nog komt, dat ook in dit zeer vrijzinnige geloof blijkbaar de Bijbel toch een overheersende plaats moet innemen. Waarom dan niet de Bijbel radicaal een heel „gewone” plaats te geven in de grote literatuur der mensheid? Aan de andere kant moet men dan ook het instituut van de christelijke kerk opgeven, omdat Christus niet meer het centrum van dit geloof kan zijn.

Ofschoon wij dus enerzijds ons respect niet kunnen onthouden aan het vrije, radicale en open standpunt van iemand als wijlen ds Eldering in het kerkelijk verband, lijkt ons dit standpunt, historisch en redelijk gezien, toch wankel, zoals het ligt tussen een traditie waarmee men wil breken en een „ongelovig” humanisme, waar men voor terugschrikt. O.N.

Van ds P. Eldering is eveneens verschenen een bundeltje gedachten en getuigenissen, onder de titel „Vertrouwen”. Deze gedachten en getuigenissen ademen dezelfde geest als de brochure „Religieuze vernieuwing”, die hierboven is besproken. Het boekje „Vertrouwen” kost f 4.50; men kan het bestellen bij mevrouw F. H. A. Fontein-Eldering, Molenstraat 56, in Oss. Gironummer: 405461.

Vervolg: „Wij, humanisten”

om allerlei bijkomstige en al duizendmaal weerlegde redenen afzijdig, ze zouden zich helemaal niet gelukkig voelen als de humanisten er opeens niet meer waren als georganiseerde groep. Dan zouden ze bemerken wat dit humanisme in het Nederlandse leven is gaan betekenen. Maar nu vormen ze de achtergrond van onze activiteit en het klankbord van ons woord. In zekere zin bepalen zij wat het humanisme feitelijk waard is.

Het is voor alles het besef van verbondenheid met deze mens, dat het moderne humanisme gemaakt heeft tot wat het nu is en in de toekomst worden zal. Begrijpen kan men het alleen als men beseft dat het een antwoord poogt te geven op de uitdaging van de moderne wereld. Die uitdaging is gelegen in de dreiging van de massalizing van de samenleving. De oude gemeenschapsgroepen zijn vrijwel ontbonden, de oude tradities zijn voor een groot deel teniet gegaan. Wel zijn er in de politieke, de economische en de culturele sfeer nieuwe verbanden en tradities ontstaan, maar zelden of nooit raken ze de hele mens in al zijn belangen en verlangens. En bovendien staan tallozen ook buiten deze nieuwe gemeenschappen. Ze zijn losgerukt uit alles wat een mens binding en houvast verlenen kan, als nummers staan zij, aan hun lot overgelaten, naast en door elkaar, overgelaten aan verstrooiing en verleiding, meegesleept in sleur en sensatie, ontkerstend en ontmenselijkt, leeg en onbevredigd.

Naast hen vooral willen wij humanisten gaan staan, niet allereerst om ze te vertellen wat ze allang weten, n.l. wat een mens eigenlijk aan zichzelf verplicht is. Maar om te trachten opnieuw de krachten te activeren die hen in staat stellen weer in de volle zin mens te zijn. Door hen als het kan het besef te geven dat zij niet alleen staan maar opgenomen zijn in een mens. en wereldomvattend verband waarvan wij de vertegenwoordigers willen zijn. Want wij moeten wel beseffen dat humanisme geen zaak is van theorie of beginselverklaring. Die beide zijn onmisbaar als het er om gaat onder woorden te brengen wat we bedoelen. Maar humanisme is tenslotte niet wat men zegt maar wat men is, wat men vertegenwoordigt. Het is een wereld- en mensenomvattende drijfkracht die in ons werkt en onze geesteshouding en levensvisie bepaalt, ook als we het maar heel gebrekkig onder woorden kunnen brengen. Dit bewust te ervaren betekent niet een beter mens zijn, maar het betekent met al onze fouten en tekortkomingen een vollediger mens zijn, die de kern van zijn menselijkheid laat uitstralen in al zijn doen en denken, hoe gebrekkig dat op zichzelf ook al zijn mag.

Daarmee en daardoor willen we een beroep doen op de krachten der menselijkheid in ieder mens. Dat is geen kwestie van slap gedoe en vaag gepraat, maar van een radicaal beroep op ieders menselijkheid in alle levensverhoudingen

in gezin, werk en maatschappij, in politiek, cultuur en maatschappij. Een fundamentele poging om te ontkomen aan automatische sleur en gedachteloze vervlakking. Daartoe roept het humanistische woord op, maar daarvoor willen wij humanisten ook de concrete voorwaarden scheppen. Niet alleen in persoonlijk, cultureel en maatschappelijk opzicht — door wat wij trachten mee te brengen in onze werkzaamheid op die gebieden — maar ook en vooral in de sfeer der menselijke verbondenheid.

Dat streven is belichaamd in het praktisch humanisme: in de geestelijke arbeid en het maatschappelijke werk. Honderden humanistische maatschappelijke werkers en raadsleden, beroepskrachten en vrijwilligers, zijn op die wijze werkzaam bij plaatselijke geestelijke arbeid en ziekenbezoek, bureaux voor levens- en gezinsmoeilijkheden en soldatenclubs, bij opvoeding van wezen en in militaire tehuizen, bij kinderbescherming, reclassering, gezinsverzorging en bejaardenzorg. Te veel om allemaal op te noemen. Wat dit betekent kan alleen maar beseft worden door wie er begrip van heeft, hoe onzegbaar verlaten en ontreedd de moderne mens zich voelen kan. En wat het dan zeggen wil iemand naast zich te vinden die niets anders beoogt dan hem te helpen door zichzelf te helpen. Dit is concrete praktische arbeid, die ook afgezien van alle principiële bezinning en burgerlijke erkenning, rechtvaardigt dat wij humanisten ons aangesloten hebben om te trachten buitenkerkelijk Nederland een eigen gezicht te verlenen.

Wij mogen ons niet verheven dat dit voor het christelijk volksdeel een tragisch gebeuren is. Want wel was er sinds lang een onafwendbaar toenemende onkerkelijkheid, maar deze afval van de kerken had toch altijd het karakter der voorlopigheid. Men was afgedwaald van het kerkelijk erf en het godsdienstig karakter van ons nationale leven werd daardoor nauwelijks aangetast. De christen was dan ook steeds geneigd deze afvalligen te zien als een te veronachtzamen grootheid, zowel naar aantal als naar kwaliteit. Maar op een moment laat zich het aantal niet meer voorbijzien en de vormgeving van het bewuste humanisme maakt het voortaan onmogelijk het te negeren. Dat is de tragiek van het christendom in deze tijd, dat immers een boodschap van eeuwigheid voor allen meent te brengen. Wij humanisten moeten daar oog voor hebben en het kan ons aansporen tot geduld en begrip. Maar het kan ons niet doen afzien van de aanvaarding van onze verantwoordelijkheid voor ons eigen erfdeel en voor de medemens die op ons is aangewezen.

Dat is het wat ons drijft en verbindt: deze ernstige poging om de wereld waarin wij leven voor mensen iets meer bewoonbaar te maken door de fakkel der menselijkheid daarin brandende te houden. Of dat pogen resultaat hebben zal? Wie kan het zeggen? Wij weten slechts dat het het enige is wat we doen kunnen, als we onze menselijkheid niet willen verloochenen. Daarbij kan niemand gemist worden. Want laat men niet denken: de humanisten klaren het wel alleen. Daarvoor is ieders medewerking en toewijding en geld nodig, wil dat handjevol humanisten niet bezwijken onder de taak die zij zich gesteld hebben.

Waarom? Niet omdat ze bijzondere mensen zijn, maar omdat ze mensen begrepen te hebben waar het op aankomt in deze tijd van ontwaarding van het menselijke. Wij humanisten zijn de bouwers van de tempel niet, wij zijn alleen de sjouwers van de stenen. Nuchtere arbeiders, die proberen hun vak als mens zo goed mogelijk te doen. Dat is alles.

Dr J. P. v. PRAAG.

(Dit is de tekst van een lezing, voor de VARA gehouden op Zondag 6 Maart. Hij is o.i. zo belangrijk, dat wij hem onverkort plaatsen, hoewel hij ook als „Woord van de week” is verschenen. Redactie.)

APARTHEID TOT IN DE HEMEL

In het Februari-nummer van het Maandblad voor Evangelie en Cultuur „Wending” vertelt prof. dr B. J. Marais, dat op een interkerkelijke bijeenkomst in Johannesburg in December ll. een blanke leraar de overtuiging heeft uitgesproken, „dat volgens die Skrif apartheid ook sonder twyfel in die hemel toegepas gaan word.”

Voor deze mensen is de (zwarte) Afrikaner¹⁾ „permanent minderwaardig” en „deur God bedoel as waterdraer en houtkapper van die meerderwaardige blanke”. Dergelijke Zuid-Afrikaners leven in de maskerade-kleren van een vroegere generatie. Zij hebben voor hun handelwijzen geen argumenten nodig en argumenten van tegenstanders deren hen niet. Zij gebruiken als vanzelfsprekend alle middelen in hun sociale strijd, die door de traditie van een voorbijgegangene grote periode naar hun opvattingen worden aangegeven en gebillijkt. Voor de buitenstaander lijkt het vaak alsof bij zulke conservatieven de gewoonte het geweten verdrongen heeft.

Geestelijk zitten deze lieden hoog te paard. Zo heeft onlangs de gewezen Hoge Kommissaris van de Unie in Londen, dr Geyer, in een Krugerdag-toespraak gezegd, dat hij „vrees dat die swart ras na die materiële voordele van die Westerse beskawing eerder as na sy geestelike skatte hunker.” Gebrek aan kritiek t.o.v. de eigen groep en de eigen waarden, en gebrek aan waardering voor de vreemde groep is typerend voor een dergelijke levenshouding.

Maar prof. Marais brengt ook een moderner element naar voren, wanneer hij schrijft: „Daar is ook diegene wat meen dat elke pennie wat aan nie-blanke onderwys bestee word meehelp om die nie-blanke 'n groter gevaar vir die blanke heersersgroep te maak.” Behalve het conservatisme, dat met zijn gedachten in een voorbije tijd leeft, komt hier de angst voor de toekomst, voor de opkomende concurrent die in aantal verre in de meerderheid is, om de hoek kijken. En dit angstgevoel, dat in andere vormen natuurlijk vroeger ook bestaan heeft, is thans reeds overal in meerdere of mindere mate bij de blanken in Zuid-Afrika aanwezig. Het conservatieve meerwaardigheidsgeloof, dat de grote massa nog meent te bezitten, is bezig in zijn tegendeel te verkeren.

Het modernere element komt sterk tot uiting in de woorden van dr Gerdener, de voorzitter van het nationalistische rasseninstituut Sabra, op het congres van deze organisatie in Januari ll. gesproken: Sabra gelooft niet in de inherente minderwaardigheid van de Afrikaan. Indien hij daaraan geloofd had, zou hij het beleid van integratie aanvaard hebben, want dan zou er geen bedreiging van de blanken zijn geweest. —

Dit reële, zakelijke, moderne standpunt treft men slechts aan bij een zeer kleine groep van intellektuelen, bij wie de angst de zelfverzekerdheid heeft verstoord. Bij de overgrote meerderheid is deze laatste — vanzelfsprekend in vele graden — nog zeer levend.

Beide groepen willen apartheid, zij het uit andere motieven. De conservatieven willen het Herrenvolk blijven, omdat zij menen dat de Afrikaners permanent of tot in verre tijden minderwaardig zullen zijn, de moderne stroming wil apartheid, omdat zij de Afrikaanse meerderheid vreest. Praktisch behoren zij samen tot die minderheden in de geschiedenis, die getracht hebben hun geprivilegeerde posities tot in eeuwigheid door maatregelen en sancties te bestendigen. Soms lijkt het alsof hun activiteit de hoofdinhoud van vele historische tijdperken vormt. Maar deze veiligstellingen van eigen voorrechten zijn steeds vergankelijk gebleken en ook de blanke standsbevoorrechtiging in Zuid-Afrika wacht geen ander lot.

Politiek kan men onder de Zuid-Afrikaners drie groepen onderscheiden: de nationalistien willen de klok van de integratie der Afrikaners in de Z.A.-maatschappijen terugzetten; de Verenigde Partij (die hoofdzakelijk uit Engelsprekenden bestaat) wil deze integratie zijn geleidelijke loop laten volgen en acht de economische reeds een onweerlegbaar en onweerstaanbaar feit, terwijl zij de politieke integratie vooral niet overhaasten wil. De liberale, de Engels-kerkelijke en de R.K.-groepen willen evenals de Arbeidspartij een geleidelijke doch bewuste integratie der Afrikaanse bevolking in het gehele sociale leven van de Z.-A. Unie, en de politieke rechten aan bepaalde ontwikkelingsvoorwaarden verbinden. Zij willen dus samenwerking van blank en zwart in plaats van overheersing en onderdrukking.

Het gevoel van superioriteit en de wil tot apartheid heeft altijd bij de Zuid-Afrikaners bestaan. Het eerste verzet daartegen is in het begin van de vorige eeuw van de Engelse Zending uitgegaan. In latere tijden is bij een kleine groep van vooral Engelsgeörienteerde Zuidafrikaners twijfel aan de juistheid en mogelijkheid van een segregatie der rassen ontstaan, die zich het zuiverst gedemonstreerd heeft in de oudgeworden Smuts, die niet alleen een politicus en militair maar ook een geleerde en denker van betekenis geweest is.

In 1948 kwam tegen eigen verwachting de nationalistische Partij van Malan aan het bewind: een symptoom van het verschijnsel, dat de oude meerwaardigheids-overtuiging door de angst voor de „natu-rel” was aangevreten. En nu werd vrij snel een rigoureuze wetgeving, strevende naar apartheid en met strenge criminele sancties, doorgedreven.

Met enorme aantallen waren sinds de ontdekking van goud en diamant in de zeventiger jaren de Afrikaners van heinde en verre naar de Unie gelokt, waar zij goedkope arbeid leverden in functies, die de blanken niet wensten te vervullen. Zij werkten in de mijnen en later in de secundaire industriën, op het platteland en in de huishoudens der blanken. Alleen in het leger mochten zij niet als soldaat doch

slechts als agterryers dienst doen. Economisch heeft dus een integratie van de Afrikaners in het leven der blanken plaats gevonden. De realisten onder de Zuid-Afrikaners kunnen dit feit niet ontkennen. De echte conservatieven zijn evenwel voor feiten niet vervaard. Zij beschouwen deze integratie hoogstens als een tijdelijk, voorlopig verschijnsel. De oppositie in het parlement heeft echter herhaaldelijk aangetoond, dat de toestroming der Afrikaners sinds het optreden der nationalistische regering in 1948 niet verminderd is, doch toegenomen. En dat dit ook, gezien de economische ontwikkeling van het land, niet anders kan. Alleen in de ruim 50 goudmijnen van de Unie werken reeds meer dan 300.000 Afrikaners.

De moderner denkenden zien de feiten wel, maar willen ze ongedaan maken door immigratie en mechanisatie. Zo treft men in het „Tydskrif vir Rasseaangeleent-hede” een artikel aan over „Zuid-Afrika zonder arbeid van naturellen”. Daarin wordt voorgesteld 350.000 mannelijke blanken (met vrouwen en kinderen 1.500.000 zielen) in vyftig jaren te importeren uit Duitsland, Nederland, België en Oostenrijk (de volgorde is van de schrijver) ter vervanging van Afrikaners. Het betreft hier ongeschoolde arbeiders, terwijl men vroeger slechts geschoolde immigranten wenste, die men echter niet voldoende kon aantrekken. Men hoopt voorts, dat de voortgaande mechanisatie een vermindering van menselijke arbeidskrachten mogelijk zal maken.

In plaats van samenwerking (integratie) van blank en zwart: afstoting. In plaats van leiding te geven aan de primitieve Afrikaner, die lijdt aan de gevolgen van zijn ontworteling en ontstamming, aan het opgenomen zijn in krotwoningen in achterbuurten van grote steden, aan een voortdurende discriminatie uit een conservatief vooroordeel en/of tengevolge van een nog veel erger, ongekropte angst: in plaats van deze primitieve mensen op te leiden tot toekomstige gelijkwaardige medewerkers, die weten dat zij bij voldoende ontwikkeling uiteindelijk in een raciale democratie, d.w.z. in een multi-raciale maatschappij, zullen worden opgenomen, in plaats daarvan de principiële afwijzing van samenleving en samenwerking: apartheid.

Strydom is nu sinds kort aan het bewind gekomen. Hij heeft een interview toegestaan, waarin hij zegt, dat de Joden niet bang behoeven te zijn. Een naïeveling zou kunnen vragen, of deze verklaring wel nodig was.²⁾ Maar tegenover de Afrikaners, de Kleurlingen en de Aziaten wordt de apartheid strenger doorgevoerd. Het „Bantoe-onderwijs” wordt hervormd. Typerend is, dat het van het Ministerie van Opvoeding naar het Naturellen-Departement is overgebracht. Het wordt aan de Zending ontnomen en in handen gesteld van de Nationalistische regering. Terwijl men in theorie over een territoriale apartheid praat, wordt in de

Waar de straf tot misdaad wordt

Het was lente 1943. Tegen die tijd had ik al heel wat ervaring met gevangenis. Toen ik een kamer van de gevangenis in Florence binnenkwam, om voor de zoveelste keer door de fascistische politie te worden verhoord, zag ik dat het vertrek voor het grootste deel bestond uit een grote, ijzeren kooi, zo een waarin circuscijzen hun wilde dieren laten zien. De gedachte, dat deze kooi was gemaakt om mensen in op te sluiten, kwam me ineens zó dwaas voor dat ik moest lachen. Ik zei tegen de politieman die me moest verhoren, hoe volkomen zinloos en dwaas ik het hele idee van gevangenis vond met die kooi daar als symbool van ons absurde strafsysteem. Hij keek me eerst in opperste verbazing aan en barstte toen extatisch uit, terwijl hij op de kooi wees: „Waar heb je het over? Dit is de grondslag van de Staat!”

* * *

Wat was deze staat, gegrondvest op kooien, muren, cellen, tralies en sloten, op blinde verering voor het gezag? Het was de fascistische staat.

Maar de fascistische staat is niet de uitvinder van de „mensenkooi”. De loop van de geschiedenis houdt niet in, dat de vlekken uit het verleden allemaal verwijderd zijn. Maar al te vaak worden verkeerde praktijken van vroeger verweven met nieu-

Vervolg: „Apartheid . . .”

praktijk daaraan maar weinig gedaan. In de reservaten der Afrikaners wil men industriën en steden stichten. Maar die mogen dan weer geen concurrenten van de blanke nijverheden worden. De trek naar de steden wil men keren. Men sticht steeds meer controlerende en dwingende organen en maatregelen, die ons aan de bezettingstijd herinneren, opdat men b.v. Afrikaners gedwongen naar het platteland kan dirigeren. Arbeidsbureaux krijgen allerlei bevoegdheden in deze richting. Enzovoorts.

Over „de grootste verplichte volksverhuizing in de 300-jarige geschiedenis van Zuid-Afrika” zullen wij de volgende maal schrijven. Tot geruststelling van de lezers citeer ik alvast „Die Vaderland” van 9 Februari, waarin men leest, dat deze deportatie „heeltemaal volgens plan verloop(!) danksy die deedlike voorbereidings wat deur die Hervestigingsraad, die Departement van Naturellesake en die S.A. Polisie sorgvuldig vooraf getref is.”

J. B. MEIJER.

1) Onder Afrikaner wordt hier verstaan de zwarte bewoner van Afrika, onder Zuid-Afrikaner de blanke bewoner van de Z.-A. Unie.

2) In de nationalistische pers is ook al meerdere malen geschreven tegen de vele R.K.-en, die door de immigratie in het land komen. En de 132.000 niet bij een kerk aangeslotene blanken in de Unie kwalificeert men olijk als . . . „blanke heidenen”.

we ideeën, nieuwe ontwikkelingen en werkelijke vooruitgang.

Zo vinden we zelfs in deze tijd en in de meest ontwikkelde democratieën nog bepaalde gebruiken en instellingen, die regelrecht uit de middeleeuwen dateren en voorts talrijke sporen van een verouderde gezagsverheerlijking. En dat is nu precies wat ik van gevangenis vind. Ze zijn voor mij een typisch overblijfsel van een archaische en wrede cultus, een van de erfennissen uit een voorbije periode, die van de mensheid de kans heeft gekregen voort te blijven leven door onverschilligheid, traagheid, zo al niet door onwetendheid.

* * *

Begrijp goed wat ik bedoel. Het is duidelijk, dat de staat, iedere staat, zich moet kunnen verdedigen tegen gewone, zelfs tegen politieke misdadigers. Het is ook duidelijk, dat de staat, wanneer dat nodig is, deze gevaarlijke elementen moet kunnen afzonderen. En het is tenslotte eveneens duidelijk, dat alle daartoe strekkende middelen gerechtvaardigd zijn, op één voorwaarde, een essentiële voorwaarde: dat de waardigheid van de misdadiger als menselijk wezen angstvallig geëerbiedigd wordt.

Er zijn verschillende maatregelen mogelijk: bewaking, veroordeling tot een inrichting voor geesteszieken, beperkte bewegingsvrijheid, verbanning, werkkolonies en ten slotte ook opsluiting. Maar zodra een van deze maatregelen een belediging wordt voor de menselijke waardigheid, geloof ik, dat het niet overdreven is te zeggen: van dat moment af wordt de bestrafing zelf tot misdaad.

* * *

Het idee om mensen te straffen door ze van de rest van de gemeenschap te scheiden, is gebaseerd op twee ietwat verschillende, hoewel niet sterk uiteenlopende opvattingen. Daar is het redelijke verlangen de samenleving te beveiligen en tevens een overblijfsel van het oude geloof, dat eist, dat een misdaad wordt geboet door rituele offers.

In een primitieve gemeenschap wernt iedere inbreuk op de algemeen geldende regels een smet op de gehele stam. De smet kan alleen worden verwijderd door de uitstoting of zelfs de dood van het schuldige lid.

Een duidelijk overblijfsel van deze opvatting leeft voort in ons stelsel van gevangenis, dat er van uitgaat, dat de schuldige voor de anderen niet zichtbaar mag zijn, omdat het publiek, nu de oorzaak van de „vlek” verdwenen is, weer een gerust (collectief) geweten kan hebben.

De christelijke traditie voegde aan dit oude geloof haar ideeën van zonde, berouw en inlossing van schuld toe, waardoor onze gevangenis het vreemde karakter van vandaag de dag hebben gekregen: een soort vooruitlopen op hel en vagevuur.

De vooraanstaande Italiaanse schrijver Carlo Levi, die in dit artikel — dat B. van Ree voor ons vertaalde uit „Courier”, het blad van de UNESCO — enkele fundamentele gedachten uitspreekt over het gevangeniswezen in deze tijd, is wat het onderwerp betreft niet louter theoretisch geïnformeerd. Onder het fascistische regime van Mussolini ondervond hij langdurig wat het betekent in een cel opgesloten te zijn. Tenslotte werd hij, door zijn voortdurende oppositie tegen de fascistische, naar Zuid-Italië verbannen. Daar vond hij de stof voor zijn ook in Nederland bekende boek „Christus ging Eboli voorbij”.

En tenslotte entten de moderne strafrecht-scholen op die christelijke conceptie weer het menslievend idee van het heropvoeden van de misdadiger.

Het komt mij voor, dat zo lang de straf van afzondering zijn karakter houdt van „heilige wraak”, alle pogingen om gevangenschap te verzonen met het idee van heropvoeding (en dus met het idee van menselijke waardigheid, die heropvoeding in zich sluit) tevergeefs zullen zijn.

* * *

Het probleem zoals zich dat voordoet aan de moderne mens (de primitieve opvatting van straf gesymboliseerd door de gevangenis) kan niet worden opgelost door het opheffen van lichamelijk lijden, zoals gebrek aan lucht en licht, slecht voedsel, vuil en wreedheid van de bewakers. Dat zijn stellig allemaal omstandigheden die waard zijn veranderd te worden. Maar het kernprobleem ligt elders.

Job op zijn mesthoop, geteisterd door duizend kwalen en duizend rampen, verliest niets van zijn menselijke waardigheid. Maar de helderste en meest wetenschappelijk opgezette gevangenis, zelfs die met de meest humane verzorging, veroorzaakt na enige tijd onherstelbare schade aan de persoonlijkheid van de gevangene. Want de gevangenis doet een aanslag op de wortels van het wezen van de mens: op zijn bewustzijn van de tijd. Bewustzijn van de tijd en het bestaan van de enkeling zijn twee uitdrukkingen voor dezelfde werkelijkheid: de levende en beweegende werkelijkheid van de verhouding tussen het individu en de wereld binnen de eeuwigheid.

Na een zeker aantal maanden of jaren verliest de gevangene zijn gevoel voor tijd tot op het punt waarop de werkelijkheid van zijn eigen bestaan vervaagt en verdwijnt. Hij leeft in een wereld, zonder afmetingen, zonder toekomst, zonder gevoelens en dus zonder menselijkheid.

(Zie verder pag. 6)

Het Nederlandse gevangeniswezen 1945-1953

Het komt niet vaak voor, dat „Mens en Wereld” aandacht schenkt aan ambtelijke verslagen. Zij zijn daarvoor als regel te technisch en te specialistisch van aard, doch bovenal zijn zij weinig in trek, omdat zij wel vermoedend, maar niet boeiend genoeg geschreven zijn.

In verscheidene opzichten maakt het verslag dat de directeur-generaal van het gevangeniswezen uitbracht over de werkzaamheden van het Nederlandse Gevangeniswezen in de periode 1945 tot en met 1953, daarop een zeer gunstige uitzondering. (Uitgave Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf 's Gravenhage — 1954).

In het ruim honderd bladzijden tellende, typografisch goed verzorgde boekje passeren alle onderdelen van dit veelomvattende werk de revue. In nuchtere zinnen maakt het verslag ons duidelijk, dat er in de jaren na de bevrijding door een kleine groep toegewijde en deskundige krachten een belangrijke bijdrage is geleverd tot vernieuwing van de strafgerichten. Tevredenheid over hetgeen werd bereikt, spreekt uit dit verslag, maar het wijst ons tevens op een aantal tekorten, die te eerder kunnen worden aangevuld naarmate de belangstelling van de bevolking voor delinquent en strafgericht toeneemt.

Terecht gaat het verslag uitvoeriger in op twee belangrijke punten uit het vernieuwingsprogramma, n.l. de differentiatie van de strafgestichten en de selectie der gedetineerden. „Het is zonder meer duidelijk dat onze gehele, uitermate heterogene gevangenisbevolking met oordeel des onderscheids behoort te worden verdeeld over de onderscheiden strafgestichten. Wanneer men niet met dit oordeel des onderscheids te werk gaat en de gevangenen lukraak distribueert al naar gelang er plaats voor hen is ziet men er welbewust van af de strafvoltrekking zo goed mogelijk te doen zijn.” Helaas moet het verslag constateren, dat de bestaande gestichten gebouwd zijn voor een penitentiair systeem, dat momenteel verlaten is, terwijl de bestaande, wel zeer massieve en sombere gebouwen in wezen niet door verbouw te veranderen zijn. „De uitbouw van het gevangenis-

wezen is en wordt dan ook in hoge mate belemmerd door de huidige gestichtsgebouwen.” Een speciale ministeriele commissie heeft kort geleid dit klemmende probleem in studie genomen.

Intussen konden allerlei bouwkundige en materiële voorzieningen worden getroffen. Zo werden in woningen van personeelsleden in vele gevallen bedsteden opgeruimd. In vele gestichten verdwenen de celkrukken en de vaste celtafels om plaats te maken voor normale stoelen en tafels. De kribben werden vervangen door kantelbedden, die geleidelijk van een ombouw worden voorzien. Keuken- en ziekenafdelingen zijn gemoderniseerd. Aan vervanging van de oude, goeddeels verouderde kledij is grote aandacht geschonken. „Vele factoren, die onvermijdelijk aan de detentie verbonden zijn, dreigen het zelfrespect van de gedetineerden..... aan te tasten; door behoorlijke kleding kan een tegenwicht worden gevormd.”

Medische, psychiatrische, sociale en geestelijke behandeling van de gedetineerden, die steeds zoveel mogelijk geïndividualiseerd dient te worden, werd mogelijk gemaakt, eventueel aan moderne eisen aangepast; ontwikkeling en ontspanning van de gedetineerden, alsmede opleiding van het personeel kregen ruimere belangstelling.

„Het is zonder meer duidelijk, dat het gevangeniswezen staat en valt met het personeel”. Helaas baart de werving van deskundig personeel nog steeds zorg. „Op goede gronden mag worden aangenomen, dat de te dezer zake bestaande moeilijkheden mede worden veroorzaakt door de bescheiden salariering van het gevangenispersoneel.....”

Bijzonder belangwekkend zijn de opmerkingen over de gevangenis voor jonge mannen te Zutphen. Door aankoop van een boerderij op ongeveer tien km afstand van het moedergesticht kreeg men de beschikking over een open afdeling, die volledig aan de verwachtingen heeft beantwoord. „Mede doordat de mate van vertrouwen, welke in een open gesticht aan de gedetineerden wordt geschon-

ken, zoveel groter is dan in een gesloten gesticht, ligt de sfeer in een open gesticht dikwijls bijzonder gunstig voor de uitvoering van een op wederaanpassing gerichte behandeling.”

De in 1949 geopende psychiatrische observatiekliniek in Utrecht heeft zich in enkele jaren onmisbaar gemaakt.

Het is niet moeilijk nog enige tijd door te gaan met het opsommen van de problemen waarvoor de staf van het directoraat-generaal gevangeniswezen zich in de verslagperiode geplaatst zag, van de vele waardevolle resultaten, die werden bereikt, van de plannen, die in deze wereld leven.

Als poging om ons te verlossen van allerlei vooroordelen en ons met nadruk te wijzen op een verantwoordelijkheid ten aanzien van duitzenden gedetineerden is dit verslag volkomen geslaagd. Tintelend van leven is dit boekje, vol bekommernis om het lot van de medemens en vol verlangen naar een deskundige benadering van zijn ernstige moeilijkheden. P.

„Waar het om gaat”

In „Waar het om gaat” door Hendrik Willemsz, ingenieur (uitgave „De Driehoek”, 's Graveland, prijs geb. f 5,90) — een zeer persoonlijke boek — gaat het om een bewustwordingsproces. De schrijver probeert zijn belevingen, die deze bewustwording karakteriseren, onder woorden te brengen. Hij spreekt van een innerlijk opengaan, waarin hij een innerlijke werkelijkheid ontdekt, die zijn persoonlijkheid te boven gaat en toch ervaren wordt als de diepere grond van het eigen leven. In een veelvormige beeldspraak tracht hij het wezenlijke dezer ervaring en de bevrijdende vreugde, die zij wekt, tot uitdrukking te brengen. De beschrijving van deze ervaringen vormt het uitgangspunt van theoretische beschouwingen, die uitmonden in een levens- en wereldbeschouwing, die tot in de vergaande bijzonderheden afdaald.

Het zuiver beschrijvende deel van dit boek is belangwekkend, het speculatieve kan ik niet waarderen. Ik begrijp niet, dat iemand, die zulke belevingen van alles overtreffende aard kent, behoefte heeft aan tamelijk gewaagde bespiegelingen en ik vraag mij af of hij, die in deze beschrijving iets terugvindt van eigen innerlijke ervaring, als hij de auteur verder volgt, geen gevaar loopt door de „interessante” speculaties afgeleid te worden van datgene „waar het om gaat” n.l. de beleving, die oneindig groter waarde heeft dan welke theorie ook. Pr.

Vervolg: „Waar de straf . . .”

Een Italiaanse intellectueel heeft geprobeerd een wiskundige figuur te ontwerpen van wat hij noemt „het wachten van de gevangene”. Hij zegt: „Na een zeker aantal jaren heeft in het bewustzijn van de gevangene alles plaats alsof er aan zijn straftijd geen einde komt. Van dat ogenblik af is iedere gevangenschap een gevangenschap voor het leven”. De schrijver concludeert, dat niets een vermindering van het menselijke zijn rechtvaardigt, waardoor de diepste gevoelens en het geestelijke leven van de gevangenis wordt veranderd. Terzelfdertijd, voegt hij er haastig aan toe, is de maatschappij waarschijnlijk nog niet gereed voor een radicale verandering van het stafstelsel-met-gevangenis. Maar de verwachting, dat vonnissen beperkt zouden kunnen worden tot een maximum van vijf jaar, is misschien geen ijdele hoop.

Persoonlijk ben ik van mening, dat bij de bestaande toestand van de maatschap-

pij iedere poging tot radicale hervorming van deze straffen voorbarig is en gedoemd tot mislukken. Maar het probleem blijft niettemin bestaan en ik geloof, dat er samen met de inspanning van de Ver. Naties om de Rechten van de Mens bekendheid te geven, een poging moet worden gedaan de hedendaagse samenleving meer bewust te maken van al deze bijzonder acute problemen van de mensenrechten. Naar mijn mening verdient het vraagstuk van de verhouding tussen 't moderne strafstelsel en onze opvatting van de menselijke waardigheid diepgaande discussie en ernstige overweging.

Ik ontkom niet aan het gevoel, dat ons huidige strafstelsel — zoals dat wordt toegepast in vrijwel ieder land — wordt gekenmerkt door de wreedheid, de onmenselijkheid en de ontarding, die in artikel 5 van de Verklaring van de Rechten van de Mens veroordeeld worden.

MENS EN WERELD

Verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr H. Bong er. Redactie-secretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

De Verenigde Naties in gevaar (1)

Indien er één organisatie is, op welker succes de humanisten hun hoop gevestigd hebben, dan is het wel de UNO. Deze organisatie is in groot gevaar.

Gelijk alle menselijke instellingen is zij feilbaar, maar haar zwakheden komen niet voort uit haar opbouw maar uit de verwarringen, de verdachtmakingen en vijandigheden van de naties waaruit zij is samengesteld. Als men er eerlijk over wil spreken betekent het, dat men politieke meningen weergeeft, en economische en sociale feiten onderzoekt. Humanisten moeten de taal en de techniek van de internationale staatsinrichtingen leren kennen als zij waard willen zijn hun verantwoordelijkheid tegenover hun naasten te vervullen. Dit houdt natuurlijk niet in dat men de richtlijnen moet volgen van een of andere partij of ideologie, die inderdaad de voornaamste oorzaken zijn voor de precaire toestand van de UNO. Wij moeten verdraagzaam zijn en ons toch het recht voorbehouden raad te geven of kritiek te uiten waar die op hun plaats zijn.

In deze ingewikkelde moderne wereld vraagt de gewone man om vereenvoudiging der problemen, opdat hij in staat worde gesteld ze te begrijpen. Er zijn talrijke belanghebbenden die beweren dat zij dat doen..... maar al te vaak ten koste van de waarheid. Het politiek jargon is vol emotioneel gekleurde termen, die de discussie vertroebelen. Zo wordt bv. het internationale probleem voorgesteld als een simpele worsteling tussen wat men noemt „communisme” en de „vrije wereld”. Niet een van deze termen biedt een bevredigende definitie. Het „communisme” heeft zoveel verschillende fasen doorlopen en zoveel verschillende vormen aangenomen dat er geen reden bestaat te veronderstellen dat het 't einde van zijn mogelijke evolutie heeft bereikt. „De vrije wereld” is een nog minder te verdedigen etiket, omdat hieronder immers ook de feodale staten van het Midden-Oosten en de dictaturen van Centraal- en Zuid-Amerika vallen, welke weinig verschillen van de totalitaire opvattingen, waar tegenover ze gesteld worden.

Maar de fundamentele ontoereikendheid en onjuistheid van elke diagnose van de moeilijkheid, waarvoor de wereld zich geplaatst ziet is, dat ze oorspronkelijk niet een vorm van regeringsbeleid is maar een uiting van ontevredenheid der mensen op economisch, moreel, psychologisch, sociaal en politiek gebied. De onrust in Afrika en Azië wordt niet geschapen door de communisten, hoewel deze haar wel voor hun doeleinden exploiteren.

Lezingen via de VARA

10 April: dr J. C. Brandt Corstius over „Goede morgen, luisteraars”;
17 April: H. G. Cannegieter over „Wie en wat is „de mens?”

De redactie wil gaarne de lezers van „Mens en Wereld” laten kennis nemen van de gedachten van de Engelse geestverwant J. Henry Lloyd. Vanzelfsprekend zijn de conclusies geheel voor rekening van de schrijver. Het artikel — dat al in enkele buitenlandse humanistische bladen verscheen — werd vertaald door mevrouw H. A. Polak-Schwarz en mevrouw N. Pisling-Boas.

In de grond is het een in opstand komen tegen het verstoken zijn van een eerlijk aandeel in de goede dingen des levens zoals voedsel, kleding, behuizing, opvoeding, en bij deze volken het recht om hun eigen zaken te beheren zonder onderworpen te zijn aan vreemde of eigen onderdrukkers, in het kort: een eis om hun persoonlijkheid tot volledige uitdrukking te brengen.

Als men per se een zondenbok wil aanwijzen als oorzaak van deze slechte levensomstandigheden, dan zou men net zo goed, zo niet beter, de vreemde regeerders en onderdrukkers aansprakelijk kunnen stellen voor die onrust en haar gevolgen als die communisten, die er hun voordeel mee doen, want deze wijzen tenminste de niet bevoorrechte volken een weg (zelfs al is het een onbevredigende weg) om het hun aangedane onrecht te verhelpen. De omverwerping van binnen uit is voor elke natie met een werkelijk democratische grondwet een kwaad ding, maar daar, waar de regering haar macht gebruikt ten bate van het volk, heeft deze omverwerping zelden succes.

Met deze uitvoerig geschilderde achtergrond van de tegenwoordige toestand van de UNO, is het mogelijk met meer werkelijkheidszin de oorzaken te analyseren van haar ogenschijnlijke onbekwaamheid om de naties dat gevoel van zekerheid te verschaffen en die werkelijke bijdrage tot verbetering van de wereld te leveren, die eens in het vooruitzicht werden gesteld. Grondslag van de autoriteit van de UNO is haar representatief karakter en in het bijzonder de mate waarop zij vat heeft op de grote mogelijkheden, welker hulpbronnen voor ieder werkelijk internationaal beleid onontbeerlijk zijn.

Hieruit volgt dat de uitsluiting van de feitelijke regering van China en speciaal haar uitsluiting uit de Veiligheidsraad, een zware slag voor de UNO is. Het prikkelt bovendien de communistisch-anti-communistische controverse, doordat het de communisten het gerechtvaardigd argument aan de hand doet, dat de UNO door die uitsluiting een eenzijdig instrument voor de machtspolitiek van haar invloedrijkste lid, de Verenigde Staten, wordt. Dit verbitterde de strijd in Korea en Indo-

China in hoge mate en bemoeilijkt het sluiten van de vrede in het Verre Oosten.

De ondermijning van het vertrouwen in de UNO hield met de uitsluiting van China nog niet op. De voortzetting van de ideologische oorlog en de hysterie als gevolg hiervan hebben tot een hele serie van bondgenootschappen geleid, onder het voorwendsel dat deze defensief en „binnen het kader van het Charter zijn”. Toch zijn dit uitingen van gebrek aan vertrouwen in de UNO, gebaseerd op de oude opvattingen van machtspolitiek. India en enkele andere landen blijven buiten deze ideologische allianties en handhaven een hachelijke evenwicht buiten de koude oorlog, waardoor zij de achterdocht en de smaad van beide kanten te verduren hebben. Maar door deze onafhankelijkheid bieden zij mogelijk een smalle basis voor eventuele toenadering.

De kwestie Guatamala (waarop wij hier niet nader kunnen ingaan. Vertaalsters) bracht aan het prestige van de UNO een nieuwe slag toe. Als men aan al het voorafgaande nog het bezit van de atoom en H-bom toevoegt, met de bedreiging van de beschaving en het menselijk bestaan en het verzaken van wetenschappelijke onkreukbaarheid en vrijheid, dan hebben wij een volledig beeld van wat het humanisme tot handelen noopt. Maar waar kunnen wij beginnen de handschoen op te nemen, gezien de oneindige en ogenschijnlijk onmogelijke taak die deze uitdaging ons oplegt?

Iemand schreef eens in een humanistisch tijdschrift over „bemoeienis met de wereld” en waarlijk, door het ontbreken van een klaar, constructief doel en het voortdurende pogen dit te bereiken, zou men terecht ons streven nutteloos kunnen noemen. Maar de uitdaging stilzwijgend voorbij te gaan, zou zijn, het humanisme verloochenen.

(In een tweede artikel — dat in het volgende nummer verschijnt — belicht de schrijver de taak der humanisten t.a.v. de Verenigde Naties).

Zomerschool van 25 tot 30 Juli

De Zomerschool — georganiseerd door de humanistische stichting „Socrates” — zal dit jaar gehouden worden van 25 tot 30 Juli in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte in Amersfoort. Onderwerp: „Sociale gerechtigheid in zijn verschillende aspecten”. Namen der sprekers worden later bekend gemaakt.

Het aantal deelnemers voor de Zomerschool zal beperkt zijn, tijdige opgave is dus gewenst. De kosten voor deelneming zijn: f 40,— inclusief volledig pension; zonder pension f 12,—. Aanmeldingen: Secretariaat „Socrates”, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

DE LIBERTIJD

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f .50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr.
12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem.
Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek.
L 2888 De Libertijn.

KRISHNAMURTI

zal te Amsterdam in Mei a.s. een
serie van

Vijf Toespraken

houden, n.l.

17 Mei in Bellevue, 's av. 8 uur.

19 Mei in Bellevue, 's av. 8 uur.

22 Mei in het Concertgebouw,
's nam. 3 uur.

23 Mei in Bellevue, 's av. 8 uur.

26 Mei in Bellevue, 's av. 8 uur.

Inlichtingen en Toegangsbewijzen
te verkrijgen bij het „Comité
Krishnamurti 1955”, Mauvestr. 53,
te 's-Gravenhage, postrekening 517.
De prijs van elk toegangsbewijs be-
draagt f 1,—. Zij, die toegangsbewijzen
wensen voor de serie, of
voor 1 of meer aangegeven data,
kunnen daarvoor de kosten plus
porti storten op gironummer 517,
onder juiste vermelding van het-
geen men wenst.

Gemeubileerd zomerhuis te huur van
1 April tot 1 October, gelegen in uit-
gestrekt bos vlak bij bushalte, Scheuterdijk
15, Eefde bij Zutphen.
Brieven onder nr. Apr. 2 bur. v. d. blad.

Te huur aangeboden door de kamp-
materiaalorganisatie van het H.V.: vol-
ledig kampeer- en keukenmateriaal voor
groepen, al of niet met terrein. Inlichtin-
gen bij Ir W. Geerts, J. G. Heuthorst-
straat 4, Doetinchem.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen
door het instandhouden van weeshuizen
etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun
wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel
„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

HET MENSELIJK LEVEN

eenvoudige zedenleer door

dr A. Vloemans

gebonden f 3,90

Bestellingen op postgiro 304960,
t.n.v. Humanistisch Verbond,
Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garnt Stuiveling

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van
het Humanistisch Verbond, Bleyenburg-
straat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

Welke geestverwante 55—65 j. m.z.e. ink.
wil samen wonen met bew. eigenaar
(68 j. m. kl. ink.) van vrije woning
duinstreek Haarlem. Brieven onder nr.
April 3, bureau van dit blad.

Jong a.s. echtpaar, v.g.h., b.b.h.h., zoekt
ongemeub. (ev. gestoff.) kamer met kook-
en stoekgelegenheid. Liefst Rotterdam of
omgeving. Brieven: Delfgauwseweg 184,
Delft.

Zojuist is
verschenen

Ontmoeting der Levensovertuigingen

Een serie inleidingen, gehouden op
de ZOMERSCHOOL 1954.

Inhoud

VRIJZINNIG CHRISTENDOM
door Dr. H. FABER

SCEPTICISME
door Dr. A. L. CONSTANDSE

HET KATHOLICISME
door Dr. B. DELFGAAUW

PROTESTANTISME
door Prof. Dr. J. H. BAVINCK

HUMANISME
door Dr. J. P. VAN PRAAG

Franco
toegezonden

prijs f 1.90

Te bestellen bij: Centraal Bureau
Hum. Verbond • Bleyenburgstraat 1
Utrecht • Tel. 10163 • Giro 304960

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H.
Kuysten. Administratieadres: Chr. Ben-
nekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abon-
nementsprijs f 3,— per jaar.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding
geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezins-
contributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor ge-
zinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**



N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

AURORA OPGERICHT 1887

AMSTERDAM - HERENGRACHT 62 - TEL. 47006-42878

KAPITAAL- - LIJFRENTE- - VOLKSVZERKERINGEN

en . . . het veelgevraagde

AURORA SPAARCERTIFICAAT

(3% RENTE EN EEN GEGARANDEERD SPAARKAPITAAL
OOK NA OVERLIJDEN)

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen